

ТЕШЊАРСКИ ПАСОТЉА

ГОДИНА II

16. СЕПТЕМБАР 1988.

БРОЈ 7

ГОСПОДИНУ Љ. П. Н.

Ох, лепи су они дани
у Ваљеву што сам пров'о,
Сви су били насмејани,
Уживање увек ново:
Или излаз на пећину,
Што је створи бог у стењу;
Ил гледање на висину,
По којој се козе пењу;
Ил шетање крај Обнице,
Гдено одјек све исмева;
Ил лешкање крај шумице,
Гдено славуј увек пева;
Ил купање иза бране
У градачкој бистрој води.
О памтићу оне дане -
И у сну ми сваки годи!

Владимир М. ЈОВАНОВИЋ
(„Стражилово“, 3/1887.)

Мишић је задивио цео свет

Реч на свечаности поводом откривања
споменика војводи Живојину Мишићу

С поносом се присећамо славних имена из историје српског народа, међу којима је и прослављени војсковођа, начелник Штаба српске Врховне команде војвода Живојин Мишић. Пробојем солунског фронта, пре седам деценија, српска народна војска, предвођена војводом Мишићем, извојевала је, уз огромне жртве и народна страдања, једну од најславнијих битака. Освежавамо у овој прилици сећања на животни пут овог прослављеног ратног команданта. Његова светла биографија је добро позната и уграђена у историју српског народа и сачувана у народном памћењу.

Овај сељачки син и јунак српског народа, чије је име ушло у највеће светске уџбенике ратова и ратовања налазио је у самом народу инспирацију и снагу за велике битке. Добро је познавао српског сељака и војника када је са њим полазио у рат и велике бојеве. Знао је овај искусни ратник, који је за собом имао шест ратова, шта и колико српски војник може; познавао је његова патриотска осећања и на томе је градио своју војну стратегију. Знао је да су у ратовању добро оружје, ратна опрема и војничко знање од великог значаја, али да нису и пресудни. Српска војска није имала ни довољно оружја, ни опреме, ни хране, али је имала свој национални понос и високу патриотску свест на чему је војвода Мишић градио и ослањао своју војну стратегију и побеђивао! Тако је Мишић са српском војском, и мимо логике ратовања, сломио силног противника на Колубари и у другим биткама и задивио цео свет.

Др Богдан ТРИФУНОВИЋ

Пустиња - споменик изванредног значаја

(Реч на отварању изложбе фотографија
„Фреске манастира Пустиње“)

Мени је указана велика част кад су ме моји земљаци позвали да кажем неколико речи о Пустињи, споменику који има изванредан значај, не само за историју нашег краја него за историју нашег народа уопште. Указана ми је велика част да вам прикажем радове неколицине младих уметника који се баве уметничком фотографијом на новом материјалу.

Наравно црква и фреске из Пустиње нису у врху стваралачких моћи сликара и уметника средњег века. 1622. година, када су фреске у Пустињи завршене, представља једну од тежих етапа у животу Срба на овој земљи. Зенит средњовековне уметности је давно прошао са падом Смедерева, у ствари нестали су велике мецене, нестали су велики неимари и велики сликари. Али је за наше данашње постојање веома важан континуитет који је одржан. И дело уметника који се зову Никола и Јо-

ван у историјском смислу је исто толико важно као и дело великих сликара Сопоћана, Милешеће или Студенице, због тога што су они стварали у временима када је очување језика, очување писмености, ликовних норми традиционалног византијског сликарства и уопште византијског начина изражавања, представљало подвиг. Сачувавши савршено тачно иконографско знање, сачувавши одлично техничко знање фреске, мајстори који су радили у Пустини показали су да су били веома образовани људи, у свом времену успешни сликари, способни да кроз ликовни језик, одређеним формулама искажу догму у најсложенијем виду, да изразе своја осећања и своја схватања као хришћана раног 17. века. Ми не знамо ко су они били, али њих је нашао игуман, архимандрит Јоаким Битојевић, довео их је да раде у Пустини и они су свој посао око живописања завршили невероватно брзо. Од 15. марта до 25. јуна они су исликали, покрили фрескама велике површине зидова. Они су се углавном служили нашим језиком, сачували су тачност писања ондашњег времена, али на извесним местима и њихова грчка култура је избијала. Због тога неки историчари уметности претпостављају да је неко од тих сликара можда школован у Грчкој,

(Цртеж Миодрага Петровића)

или је можда и био Грк. Нажалост, ми немамо никаквих података о тим људима, не знамо одакле су, не знамо где су школовани, и још добро не познајемо ни уметност прве половине 17. века, да бисмо могли да говоримо о некој општој култури или традицији тога времена, поготову не у Западној Србији, где има мало споменика из тог времена. Али оно што је веома важно за разумевање тог сликарства у Пустини је чињеница да су све слике које представљају догађаје из јеванђеља и светитеље хришћанског истока, уметници приказали у оном виду како је било уобичајено у византијском иконографском језику да се приказује. Очигледно је да та знања која су се вековима таложила у свести наших људи нису била избрисана ни у оним најтежим годинама пред крај 15. и почетком 16. века, а наравно обновљена су после 1557. кад је обновљена и Пећка патријаршија. Као да је тај догађај одједанпут призвао све уметнике са свих територија где су живели Срби. Одједанпут је огроман број сликара почео да ради у нашим црквама и, наравно, прво су обновљене Пећка патријаршија, па Грачаница, Студеница, Милешећа, и велики манастири, а онда је крајем 16. и почетком 17. века та обнова захватила и читав низ малих споменика.

Архитектура Пустине показује да је црква грађена у стилу грађевина такозване рашке стилске групе. Претпоставља се да је и у средњем веку на том месту постојала нека црква из времена када су се тако цркве градиле. Али, било како било, црква је вероватно из темеља обновљена или поново изграђена, али биће пре да је обновљена, и доведени су и архитекте и сликари који су били дорасли том великом задатку.

Данас је на нама Ваљевцима да чувамо тај споменик који од 17. века сведочи о нашој историји, о нашој култури из оних времена кад је било тешко сачувати језик, цивилизацију, традицију. Ако Ваљево успе да сачува Пустину, без обзира на пројекте о језерима, водосистемима и осталим модерним пројектима, биће то изванредан успех, јер би била велика штета да тај бисер нашега краја, а ми их немамо баш тако много, буде на неки начин оштећен новим климатским условима који се могу појавити услед дејства велике количине воде.

Др Гордана БАБИЋ

ИЗ „СТАРОГ ГРАДА“ О ЈОШ ПОНЕЧЕМУ

Некад било - опет да буде

У Тешњару би требало отворити такве трговинске радње у којима би у свако доба дана и године могла да се купи најквалитетнија роба.

Некада су људи одлазили с једног на други крај Ваљева да би, рецимо, купили и самлели кафу. Знано се, на пример, да је продавница у којој је некад радио трговац Капетановић (преко пута хотела „Гранд“), имала најбоље млинове за кафу. Потрошачи су чекали у реду док се опојни и некако умирујући мирис кафе ширио овом не баш великом просторијом. Сличних примера, које Ваљевци добро памте било је у прошлости много. Поштовао се потрошач, а кроз то се водила најфинија битка за повећани промет, а тиме и већу зараду.

Сада је, нажалост, од свега тога мало остало. У једној продавници, рецимо, купите кафу, у другој чекате да самљете јер у првој млин не ради, а ако хоћете да још буде што ситније самлевена морате добро да се напешачите градом док једну такву продавницу не нађете. Тако је и са другим намирницама. Нуди се ратлук који је због дугог стајања изгубио укус и мекоћу. Као да је постала срамота да се зна да у тој и тој продавници у свако доба дана и године може купити свеж пиварски квасац. Зар смета да на једном месту имамо избор свих сухомеснатих производа или неких других кућних потребштина. Можете се убити, а нећете наћи нигде алке за гарнишле, на пример и друге наоко ситнице без којих се не може.

Можда ће неко рећи да је све ово о чему говоримо и тачно, али да је више немогућно тако се организовати, јер трговина као и све остало зависи од дохотка који није баш такав да би запослени у њој могли да буду безбрижни. Чак и да је тако ничим се не може заобићи чињеница да је, ипак, за успешније пословање трговине решење и у специјализацији. У том правцу, сведочи смо, Трговинска радна организација „Дивчибаре“ из Ваљева све смелије иде, а све је више и самосталних трговинских радњи које ничу у многим деловима Ваљева.

Ако је све о чему говоримо кренуло у том правцу, онда не остаје ништа друго сем борбе да се продавнице, које се специјализују, изборе за што квалитетнију услугу, асортиман, што бољу снабдевеност. Једноставно речено, да потрошач стекне сигурност и поверење да ће у тој продавници у свако време моћи да купи оно што му је потребно, а ако нечег тренутно и нема да добије поуздан одговор када ће тога бити. Неке од тих продавница морају се разликовати од других и по томе што ће у њима бити нечега чега у другим нема, због чега вреди доћи. . .

Да би се то остварило није довољно имати само новца. Треба имати уз остало и људе. Не морају то увек бити само трговци. Могу то да буду и људи других занимања али који добро осећају токове трговине која је најчешће и огледало града.

Прилика да се од свега овога нешто и оствари је, бар што се простора тиче, стара српска чаршија Тешњар у ко-

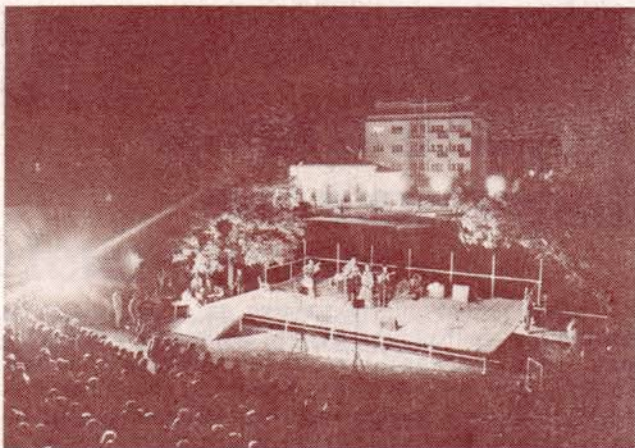
joj se veћ може наћи понешто чега у другим крајевима града нема. Није на одмет да се у неком од простора Тешњара отворе мање специјализоване продавнице које би, на пример, продавале само шећер, ратлук и кафу и које би редовно и у довољним количинама биле снабдеване овим производима. Слично би се могло урадити и са продајом других специфичних производа за свакодневну употребу у домаћинству као што је, на пример, пиварски квасац, или јужно воће, или само вино, конач за хеклање, храна за дијабетичаре и макробиотичаре.

Наравно, не би се смело догодити да се та продавница отвори па после неколико месеци или годину дана затвори. Она мора да живи, да потрошачи упознају продавца, а они опет своје потрошаче, да упознају навике, жеље...

Ово не би требало да се односи само на трговину. Зар Тешњар не заслужује да има своје раднике који само у овом крају Ваљево одржавају чистоћу, рецимо.

До наредних „Тешњарских вечери“ имаћемо, надајмо се, времена да бар једну од ових могућности остваримо. И то би било довољно.

Јован СТОЈИЋ

Прва приредба „Тешњарских вечери“ 1988.

ЗАХТЕВ УДРУЖЕЊА ЗАНАТЛИЈА

Нове зграде за старе занате

На седници Скупштине Удружења самосталних занатлија, одржаној 23. фебруара 1988. године, покренута је иницијатива за обезбеђење локације на којој би се градио простор за старе занате. Ту би, уједно, биле и нове просторије овог Удружења јер зграда у којој се оно сада налази

није његово власништво а и не пружа услове за развијање службе и пружање одговарајуће помоћи чланству.

При доношењу ове одлуке имало се у виду да људи који се баве старим занатима, због релативно слабе акумулативности, нису у могућности да сами обезбеде одговарајући пословни простор за своју делатност. С обзиром на то да је у изгледу било брзо рушење некадашње здравствене станице, што је недавно и учињено, закључено је да се од надлежних затражи уступање те локације за ове намене. На такво опредељење упућивала је и чињеница да амбијенту Тешњара управо одговарају радње са старим занатима.

Осмог марта 1988. обратили смо се Секретаријату за управу који нас је известио да се ова иницијатива делимично уклапа у просторно решење, дефинисамо детаљним урбанистичким планом, јер се на овој површини, до улице мора обезбедити вршење чаршијске занатско-продајне функције. Мишљење је и Завода за заштиту споменика културе да пословни простор на том месту мора да буде резервисан за старе занате као што су, на пример, сарачки, бојацијски, обућарски и сл. Сходно томе требало би урадити идејно решење са објектима што би представљало основ за препарцелизацију и изradу главних извођачких пројеката и уступање локације на коришћење.

Овај Секретаријат нас је, 15. марта 1988, упутио да се, ради реализације ове идеје, обратимо СИЗ-у становања, уређивања грађевинског земљишта и комуналних делатности са захтевом за уступање земљишта на коришћење. То смо и учинили али од СИЗ-а досад нисмо добили никакав одговор. Обратили смо се после тога и Извршном савету СО Ваљево и добили уверавања да ће и ово питање ускоро бити разматрано.

Томислав ВУКОВИЋ, секретар Удружења самосталних занатлија

(Снимио Душан Јовановић)

„Мостар” са ОКОЛИНОМ

Недавним рушењем зграде некадашње здравствене станице пружена је могућност да Тешњар у том делу поврати изгубљени ред кућа. Да се подсе-

левом делу, а са десне стране су два или три прозора. Одмах поред ове је данашња стамбена зграда власника ресторана „Интермецо”. Фотографија показује да је и она имала с лица читав низ локала.

Са великом сигурношћу се може претпоставити да су иза ових пет кућа била уска, дугачка, калдрмисана дворишта све до Колубаре.

Љиљана ЉИЉАК

тимо какве су те куће биле, и шта је у њима било, помаже фотографија из 1937. године, сачувана у збирци професора Бранка Максимовића. Зорица Ћеранић из ваљевског Завода за заштиту споменика културе, ослањајући се на ту фотографију и на за сада још непотпуне податке о несталим зградама, помогла нам је да реконструишемо оно што је некад постојало.

На овом простору је било пет кућа у низу, две спратне и три приземне. Зграда до постојеће у Иве Лоле Рибара улици број 1 била је спратна. У приземљу је, према казивању старих Тешњараца, била ћурчијска радња мада има и тврдњи да је ту имао радњу ткач Алекса Ћирић. Могуће је да је тачно и једно и друго, јер су локали и у оно време често мењали намену. На спрату је био стан.

Друга зграда је била приземна, ниска, са два дућанска улаза. Ту су биле бојацијска и берберска радња.

Трећа од тих кућа је некад чувена кафана „Мостар”. То је зграда на спрат са „напуштеном” стрехом. На спрату су, према улици, четири прозора, а у приземљу, на средини, је улаз у кафану са по једним прозором са страна. На фотографији се види „коморник” који је служио за продају печења.

Најмања у том низу је приземна зграда, стешњена између кафане „Мостар” и куће у којој је била канцеларија Ваљевске трговачке омладине. Цела предња фасада сведена је на врата и излог. Сведочења упућују да је ту била вуновлачарска радња.

Последња у том несталим низу је приземна зграда некадашње Трговачке омладине. Улаз је у

ТЕШЊАРСКА ДВОРИШТА

Кораћи с краја Бирчанинове

Није тешко претпоставити да се иза једне од најлепших грађанских кућа у Тешњару и њене капције (дело је некадашњих врлих мајстора ковачког заната), зацело крије њојзи пристало двориште. Кућа Кораћевих је на броју 45 Бирчанинове улице, на ободу чаршије до трга „Ашевац”.

Велика гвоздена капција зачикује љубопитљивост пролазника који непоправљиво чезну за давно упамћеним чарима и мирисима скровитих дворишта грађанских једносpratница. Ово је удвек било породично двориште, складно поморивши потребе традиционалног домаћинског живота (летња кухиња, оставе, пушница, вешерница, некад и станови за помоћнике) и баштенско уживање. Они који су имали срећу макар и скромног живљења уз двориште, потврдиће да више вреди и који метар баште него соба више у безличним „градским спаваоницама”.

Кућу је саградио и двориште уредио 1925. године трговац Милош Кораћ, један од најпознатијих Тешњараца. Имао је трговину најпре тамо где је данас „Пеко”, код моста, а потом на месту прекјуче

отворене робне куће за децу „Сан“. Необично се звала – „Код три јапанске косе“. Његов унук Милош сећа се дворишних игара са вршњацима из Тешњара, јер је овде било простора и скровитих места за сву деčју машту, па и „позориште“. Микица, Ђубе, Олгица, Дача, Заре, Бобовци и Дрљаче радо су слушали деда Милошеве приче о његовим деčаким „јунаштвима“. Као четрнаестогодишњак кренуо је у Америку, најпре пешке стигавши до Ријеке, а онда на брод где су га убрзо осујетили као „слепог“ путника. Отад му је Ваљево било цели свет, али се зато сретао, кажу, и са Војводом Мишићем, другом са класе његовог брата од стрица Влај-

Кораћи уређују своје двориште

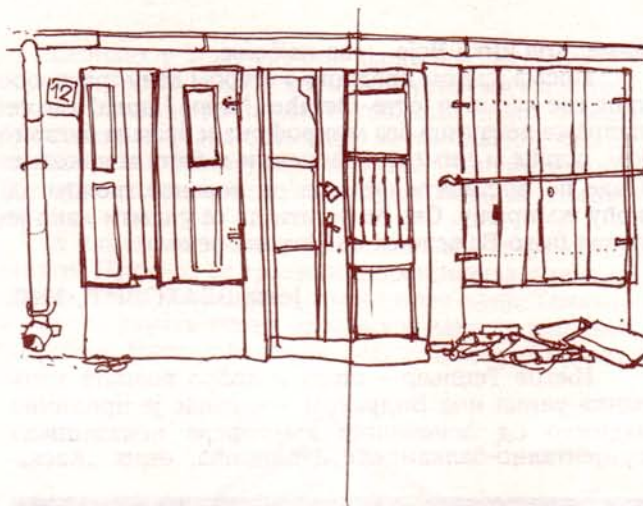
ка Кораћа. Деда Милош је благонаклоно и ненаметљиво пратио деčје игре по дворишту, мало-мало седајући на треножац да плеви траву са калдрме. Умро је у 101. години живота 1970.

Двориште, које красе одавно стасале магнолије, јорговани, орах засађен на дан рођења унука – имењака и много свакојаког цвећа – само наизглед се љубоморно скрива. Домаћини Кораћи су му увек били дружељубиви и разговорни па ће вас тако и данас дочекати укућани Милош и мати му Вера. А и пас љубимац више лаје него што је опасан!

Љиљана КЕЦОЈЕВИЋ

(Снимио Душан Јовановић)

(Цртеж Миодрага Петровића)

СВЕДОЧЕЊА НАМЕРНИКА

Ваљево је некада много веће било, а сада може у њему до 180 домова бити, измеђ који биће и турски близу 30, мали, бедни и у једном углу без реда насељени. У главном сокаку, којим сам дошао, видети је саме дућане, који више од 50 има, различитом робом напуњени. Овде је магистрат нахије ваљевске, који се из два кнеза и једног писара састоји. Црква је мала, од плетара; а двор господара Јефрема нов је, повелики у ком за сад живи као приставник господарев, Јован Поповић, добар човек који ме је лепо дочекао. Преко Колубаре не далеко на једном чоту стоји кула Јакова Ненадовића, славног војводе из времена Карађорђина, сада по већој части порушена и поваљена. Близу цркве је школа, у којој је ове године скоро 50 ученика било; учитељ је из Срема, има годишњу плату од господара Јефрема 400 гроша, а од општества 100.

Георгије МАГАРАШЕВИЋ, 1827.

У Тешњару живи старо, занатско срце Ваљева. На понеким вратима висе овчје коже као и пре сто година, све куће и дворишта миришу на прошлост. Време је неке занате однело, неки се још држе. Опанчар Обрад Теодосић, мршав, с наочарима, показује један пар опанака.

– Ово су најлон-опанци. Разуликују се од осталих само по томе што имају шаре на рубу јарећег преплета, али сељаци их зову најлон-опанцима и траже да се овако израђују.

Гојко БАНОВИЋ, 1953.

Ту је све скоро недирнуто. Кућице беле и жуте. Свеже обојене пред недељну прославу. Ђепенци и стрми кровови са ћерамидом. Турска калдрма. Једна кућица, свега једна радњица. Сликовити цимери (фирме): вуновлачара код Леје, абаџије, сарачи, бојадџије и воскари. На вратима висе производи. Свако може и да их опипа. Кожни прслуци с гајганима, каишеви и опанци. Стари мајстори у радњама при слабом светлу шију ново и крпе старо. Из старог праве ново.

Кључеви и кваке, браве, ексери, сукно и шећер-

ламе. Код чика Воје - све најбоље.

Према једном предлогу у старом делу града, остаће све као што јесте. Остаће „Мали Париз” где се напреже певачица без микрофона и брач са бугаријом, остаће и цимери и ћепенци и бајте и доксати. Овде ће поставити фењере од кованог гвожђа да ноћу жмиркају. Све ће остати да се упамти како је некад било Ваљево са ове стране реке.

Јожа ВЛАХОВИЋ, 1960.

Његов Тешњар - стара и добро позната трговачка улица под Видраком - и данас је прилично задржао од ћепенашке атмосфере некадашњих оријентално-балканских дућанчића, оних „Каска-

Ваљевке са почетка 20. века

лових”; тјескобан и данас као што је и онда био, сав од уситњених занатлијских радњица и бакалница, из којих повирује, чини ти се, лукаво оно лице Глишићевог Пупавца, или Неше - дрвеног адвоката. Иако су нова времена бар донекле стилизовала трговачке радње, стјерујући им робу с улице у излоге, занатлије су овдје остале углавном при уобичајеним старинским концепцијама натурања робе: још издалека она сама мами купца висећи о доврацима. Пресијавају се, тако, канте и корита од лима; коњска орма и носати сељачки опанци. Берберски тас, свијеће од воска, огледала. Њишу се лијено шајак-одијела, ту су грубо скројене и као на брзину сашивене шајкаче од сукна. Допире јасно мирис пилотине из столарских радњи, миришу крчме, миришу бакалнице. А иза свих тих кућа, дућана, у авлијама - божури, руже, некакво жуто цвијеће.

Душан КОСТИЋ, 1965.

(Снимио Душан Јовановић)

НЕВЕН

Дечји бутик

- висок квалитет израде
- првокласни увозни цинс
- велики избор модела и бројева
- одложено плаћање чеком

(Снимио Душан Јовановић)

Последњи грнчар у граду

Стиснута између Нинка „сарача“ и Пољопривредне апотеке, на самом улазу у Тешњар, стоји мала, ни по чему упадљива радњица грнчара Драгољуба Костића, последњег мајстора овога заната у граду, који од глине прави саксије за градске „госпође“ које су већ – како каже – почеле да окрећу леђа његовим рукотворинама и купују пластичне саксије у којима и коприва тешко опстаје, а комоли племените биљке као што су мушкатле, розете и друго цвеће из времена наших бака...

Смеша се сетно Драгољуб на ову истину, која га итекао тишти, јер, што јесте – јесте, мала је зарада од овога заната, а давања велика.

– Додуше порез и није, али пензионо и социјално осигурање – то ти је брате издатак баш велики, а тек деци колико треба... Сад, колико су деветнаестогодишњи близанци Драган и Драгана (деца), толике су им и потребе. Обоје на завршетку средње школе, од јесени Драгана ће и на студије... Шта ћеш онда Драгољубе Костићу? – кажем себи, али немем срца да то и њој кажем, јер дете је добар ђак, завршава гимназију и морам је дати даље. Драган неће бити грнчар – додаје готово без жаљења Драгољуб. Тежак је ово посао. Стално са блатом. Видите, мени је увек брдо иловаче пред кућом.

Драгољубу је занат остао од оца. Крену стари Пироћанац трбухом за крухом, зауставио се у Осечини, ту мало окућнио, отворио радњицу, у којој је уз помоћ супруге правио тестију и врчеве за сељацима за пазарни дан кад сиђу у варошицу. Ту се родио и Драгољуб. После прешли у Ваљево. Веће место, боља зарада. Научио га занату стари „бабо“, а он „слико“ грнчарију као прави мајстор. И заволео је, ето, за цео живот тој занат који му је био и прво парче хлеба.

– Има та лепљива иловача неку „своју“ душу, ако умеш с њом, можеш чудо направити...

Прави од ње Драгољуб саксије, вазе, ћупове, врчеве, сувенире, тањире, чини се да милион тих рукотворина виси по зидовима, стоји на широком столу, по поду.

– А ова моја Емилија (то му је супруга), нема вредније жене у Тешњару, у овој „улици заната“, како рекосте, служи за пример. Поносно му заискре очи кад погледа у Емилију, „која ради као човек, а добра је и нежна мати какве нема“.

– Устаје сирота свако јутро у пет сати да би успела и мени да помогне и да уради све кућне послове.

Седимо у полумрачној радњици, наврати по која муштерија и Емилија одмах устаје са мале трпачице да дохвати тражену ствар. Преко пута пекарка Мара села мало да се одмори, сад ће стићи вруће лепиње, ваља радити... Понеки докони Тешњарац седи пред кућом и разговара са комшијом.

А занатских радњица све мање. Умиру стари занати. Прекида се традиција преношења умећа са оца на сина. Ново време тражи нове људе. Тешњар и његови занати остају прошлост, иако су још увек потребни. Нестају ћепенци. Још у Драгољуба у рад-

њи цигла као под, дрвене греде на таваници, тестије, врчеве и ћупови.

После њега ни то... Традиција ће се завршити с њим. Глину после неће довлачити у двориште... Драган машта о томе да постане агроном, Драгана психолог. На земљи нико није зарадио сувише. Макар се од ње правили најлепши ћупови и саксије...

(„Напред“, 25. мај 1979.)

Ових вечери у Тешњару, девет година после првих редова о грнчару Драгољубу, посетили смо

његов дућан. Готово се ништа није изменило. Емилија седи у радњици начичканој грнчаријом. Замери на понекој написаној речи. „Није баш све било тако“ – каже. Ипак, додаје да је за занатство дошло боље време. „Штета, ми у овом послу нисмо обезбедили наследника. Син Драган ради сасвим други посао, кћер Драгана се удала, а овај посао и није за њу. Емилија и Драгољуб га воле и радиће док могу. Битно је да не дугујемо држави, своје обавезе испуњавамо како пристои. А како се живи од занатства?! Па, некако иде... Стара је ствар да шверцерима иде још понајбоље, али ми смо одабрали овај занат и остаћемо му верни до краја...

Рада ФИЛИПОВИЋ

ДЕЦУ ИМАТИ – ТО ЈЕ НЕШТО ЛЕПО, НАЈЛЕПШЕ У ЖИВОТУ

Овог лета у Тешњару, где је проживела безмало шест деценија свог живота, умрла је Симка Бабица, легенда акушерства у Ваљево. Симка Срећковић 36 година се активно бавила породиљама и негом беба а неретко и касније, изашавши сваком у сусрет добрим саветом.

За време прошлогодишњих Тешњарских вечери забележили смо ово казивање Симке бабице:

– Овде у Тешњару сам 57 година, у овој истој старој али лепој кући у Лоле Рибара 20. С вечери и данас седнем крај овог прозора и гледам свет, поготово ову данашњу лепу млађарију. Ко зна колико сам њих, данас већ људи које је минула младост, на својим рукама донела на свет. Броја им се не зна. Некад сам знала и по 40 беба да окупам на дан.

Оставши младом удовицом, без икаквих прихода и с двоје малене деце, посаветује ме једна бабица да идем у нудиље – тако се то некад звало – јер је то, како и јест, леп и племенит посао.

Радила сам 36 година у операционој сали. И почетка моје праксе, била су претешка времена, али се и онда, у нас, на децу лепо гледало и свако би се обрадовао кад би дете добио, иако су јади били велики! По кућама сам порађала, с брда на брдо и куд нисам стизала и опет на време у болницу. Било је тешко, али ја сам радила на хируршком одељењу и знала сам шта значи стерилизација. Само жену немој инфицирати, подој дете лепо и све иде како ваља! Деца су нам вазда била лепа и здрава а поготово у ово ново време које нам је много више пружило за сву децу.

Од увек сам радила само по санитетском, како сам у књизи учила. Имала сам један овакав случај. Била јака зима, велики снег. Дођем: снег очишћен, оцак пуши, кревет намештен, кућа окаћена, веровало се у Бога. Ја онда питам ко је то урадио. Породиља каже да је она. Па, ти си луда жено, кажем јој. Ти не смееш да мрднеш из кревета три недеље!

Имала сам среће – жива ми деца долазила на свет. И жене добро пролазиле. Била сам, брате, способна да жени помогнем да без већих потешкоћа донесе дете на свет, да децу подојим, да им дам да сике и волела сам децу много. Све их купам и тепам им: Среће мајкине, биће мајци војник – ако је мушко, а ако је женско – удаће се фино. Знаш, мајка свака воли...

Жена ако више рађа здравија је и срећнија, брате! Деце имати – то је нешто лепо! То је најлепше у животу, бар за мене, а и другима сам саветовала.

Према мени и мом раду увек су били захвални и пуни поштовања. Уносила сам у сваку кућу културу, хигијену и један нови живот!

Забележила Љ. КЕЦОЈЕВИЋ

Тераса на левој обали Колубаре

Тешњар је свашта поизмишљао

Прелазећи стари мост на Колубари, поред некадашње Гранд-баште, Ваљево улази у свој најстарији део, спотичући се о камене прагове и искривљене тротоаре. Прво што ће урадити унапред је већ испланирано: одјуриће испред „Тридесетдвојке“ у уобичајену гомилу и тамо зевати до једанаест, када ће кренути заједно са осталим светом ка Тргу и даље ка „Студенту“. Тешњар ће остати пуст и празан, чекајући својих сутрашњих сат и по. Тако је то кад Ваљево живи чопоративно.

У данашње време Тешњар је поизмишљао свашта. Рецимо, измислио је већ поменуто „Тридесетдвојку“, затим прелив од чоколаде код Мефија, и сликаре са штафелаји-

ма. Тешњар је измислио и „Тешњарске вечери“ да би сам себе испунио до последњег места и проживео спектакуларно недељу дана у години. Знате већ овај фазон: ко није био на „Дубровачким летњим играма“, нека дође на „Тешњарске вечери“! Признајем, Тешњар није Дубровник, нема ни „Кнежев двор“, ни Страдун, ал’ зато има „Ковачев хан“ и „Интермецо“ и Улицу Илије Бирчанина, и има неку присну, ваљевску атмосферу, без оних белих, пегавих Шваба и снобова што се пренемажу по Дубровнику и његовим „Орестијама“ и Баховим фугама. Хоћу да кажем ово: кад Тешњар баца месо на жар и доведе „О, Ђилу“, онда сви буду срећни и задовољни. Нема ту никакве лажи. Праве су чак и банане што се продају на комад, право је и вино које се точи из буради на улици. . . За време тих Тешњарских вечери, од Свете до „Тридесетдвојке“, свашта се исподешава. Може вам се, на пример, десити да видите професора енглеског како свира тамбурицу пред „Малим Паризом“, или манекенку у хаљини боје коже, која вам се испрва учини голом, потрчите да је боље видите, кад оно. . . Или се, рецимо, појави добошар у плаво-црвеној униформи из прошлог века и почне да извикује различита обавештења окупљеном народу. То тек треба доживети. . .

Али, Тешњар и у многоме живи и од успомена. Зато није ни чудо што „тешњарске клапе“, и дан данас опалују староградске песме из минулих времена, или се, рецимо, предатне госпође сећају своје прве љубави, неког згодног, галантног, коњичког наредника.

После поноћи, кад улице опусте, Тешњар се увлачи у своје старе, полусрушене куће, и иза прозора са обавезном паучином тужно гледа преко Колубаре на обновењени „Гранд“, завидећи му на новој, уличканој фасади.

Иван ДРПИЋ

(Цртеж Миодрага Петровића)

Дућан до дућана, врата до врата

У њеној причи осећа се сладуњава мириш једног давно прохујалог детињства, оног доба фијакера, китњастих хаљина, свилених рукавица, времена које је протекло заједно са хладном водом Колубаре. Стара Ваљевка сећа се своје ране младости:

„Још од оног доба када су дубровачки трговци, заједно са својим караванима, путовали нашим крајевима, ту, на Колубари, расла је типично турска касаба. Име је добила по Тешњак-бегу. Тешњар . . . Густо збијене куће, једна до друге, са обе стране улице. А између њих калдрма. Почетком 19. века Тешњар настанују српске занатлије различитих профила. Било је ту опанчара, абација, ткача, кујунџија, пекара, обућара, трговаца, житарских и шљиварских извозника. Један од њих био је и трговац Сретен Ђурић из Бирчанинове улице, извозник шљиварски, мој деда.

Најлепше дане свога детињства, ми унуци провели смо уз њега, тог оштроумног и чилог, сувоњавог старца, нада све мудрог и добродушног. Иако су нам корени расути по црногорском кршу, међу Пиперима и Његушима, и у далекој Чешкој, ми смо у крви и срцу Ваљевци. Мада више не живимо у Тешњару, и већ смо људи у поодмаком добу, осећамо се Тешњарцима.

А Тешњар каквог се ја сећам . . . Дућан до дућана, врата до врата, и тек по натпису који виси изнад њих, разлучујеш шта се крије унутра. Одмах поред дрвеног моста – Уштаћева берберница, кафана, пекара, казанџијска радња, магазина чика-Бранка Обрадиновића, магазина Сретена Ђурића, кућа и радња бака-Паве, па кућа и магазина бака-Јелице Ђорђевић. Затим, дућани, кућа и магазине Вујића . . . А тек лепоте и шаренила ових радњи у пазарне дане и за време вашара! Свачега је ту било: од лицидерских перли и срца до којуха, кошуља, одела, женских кећеља и везених папуча . . . Сећам се дивних, руком украшаваних послужавника и других ствари, створених рукама тешњарских мајстора.

Пазарним данима Тешњар је био пун људи, песме, жагора. Свак је журио да прода своје производе и да се почасти у кафани код „Илије Бирчанина“. А у сутон, сваки је уређивао „свој“ део Тешњара. Затворени дрвени капци говоре да је добро прошао пазарни дан и да већ за сутра треба припремити нову робу.

Сеоски свет био је одевен у народне ношње: на мушкарцима чиста народна одела, снежно-беле кошуље, на главама шајкаче. А девојке и жене у дивним, извезеним кошуљама од народног платна и лепим кећељама. На момцима копорани, извезени шујташи и опанци. Вредне руке ткале су прекрасне женске сукње, које су при сваком покрету насмејаних сељанки играле.

Великим празничним данима, моја бака Милица Ђурић, девојачки Војтех, облачила је срмом извезено либаде

(Снимио Душан Јовановић)

Некадашњи гимназијалци

Предатни гимназијалци су, ради бољег распознавања, морали да носе капе са ознакама резреда и одељења, а девојке црне кећеље са белим крагнама (тима се сузбијало „расипно такмичење ученица у луксузном одевању“).

У школи је највећи углед имала литерарна дружина „Чика Љуба“, која је окупљала ученике са напредним идејама – будуће скојевце. Знатан број гимназијалаца био је активан и у соколској организацији, која је располагала новом и добро опремљеном физкултурном салом, а група скаута, на челу са проф. Миланом Чолићем, пошумњавала је голети, данашњи парк Пећина. У слободном времену ученици су шетали корзоом, праћени будним оком дежурног професора, или су уз посебна одобрења, посетили биоскопске представе. Преко викенда су обично организовани излети до Ђелија и Петничке пећине.

У Соколани су сваке суботе биле игранке на којима су се девојке припремале, учећи нове игре, за традиционалну светосавску светковину.

Славица РИСТОВИЋ

и стављала тепелук на главу и још дугу, богато набрану, сукњу од тегет или бордо плиша.

Изнад свега беше задивљујуће одмерено, благо, а на неки начин ауторитативно понашање тих људи, Тешњараца, својствено, ваљда, само људима старог кова. И тада је омладина Тешњара била беспрекорна.

Још увек као да чујем крике паунова из Ђиновчевог сокачета, док својим фијакером, са дедом или родитељима, пролазимо сокаком, тешњарском калдрмом. Ти гласови прелепих птица били су зов нама, деци, да се сјуримо на Колубару и пецамо рибу. Најлепше је, чини ми се, било вечерње купање у реци; можда што Колубара беше дубока и чиста, или, пак, зато што га прекрива она слатка ружичаста магла успомена. У смирају дана, Тешњаром су одзивљали и звуци старих градских песама: „Где си душо, где си рано“, „Ој споменче, плаво цвеће“, „Јесење лишће већ опало је“, „Тамо далеко“...

Смеш се. У очима јој још увек живи доба боема и амбрела.

Забележила Александра НИНКОВИЋ
према причи своје баке Милене Срећковић

Тешњарски састанци

Састанака има разних врста, од политичких до оних који решавају културна питања, од пријатељских до свечаних, да не идемо даље... У Тешњару има сасвим других састанака. Тако, на пример, осим кафана, има и других места за састајање. Код Мише Уштаћа берберина, стално је пуно. Ту се воде спортски, а највише шаховски разговори. Ту се игра и шах, сасвим озбиљно се такмиче, иако се не праве ранг листе. То није специфичност ове радње од како је држи мајстор Миша. Код његовог оца Боре, такође берберина, није било мање састанак него сад код Мише. Ту су се плеле мреже за хватање риба, али и за потребе фудбала, ту се причало да је „у руке“ ухваћена „оволика риба“! А још раније, док је радњу те струке држао ча-Миша, деда садашњег Мише, причало се неуморно о лову, јер је ча-Миша, тако су га звали, био страсан ловац!

Ваљевске занатлије Нинко сарач и Драгиша казанџија на занатској изложби у Ваљеву 1979. године на којој су били изложени мајстор Драгишини лампеци. (Из збирке Б. Вујића)

Код Новака шустера је састајање муштерија али и других лица. Новак седи, пријатељи стоје. Новак ради и прича, пријатељи стоје и слушају. Најчешће и по који сељак те остави торбу, па ће је узети кад се врати из вароши!

И код Бранка Мидовог, електромонтера, има увек друштва које нема никакве везе са његовом делатношћу. Седе, разговарају, по неки пут се ту нешто мезне и попије.

Међутим, оно што је било код Нинка сарача, то никада неће бити поновљено. Такви састанци и такав састав друштва је непоновљив из простог разлога што таквог друштва више и нема. Нинкова радња је била на самом ћошку некадашње улице Кнеза Михаила, после ослобођења назване Улицом Лоле Рибара. Зграда је почетком прошлог века припадала кнезу Јовици Милутиновићу. Он је

ту држао сарачку радњу и више фирме ставио плеханог оседланог коња! Видело се самим тим шта је ту.

Одмах после ослобођења код Нинка се почело окупљати друштво, некада веће некада мање, а средином педесетих година окупљање је такорећи прешло у читаву институцију. Знало се (ко је требало да зна) да се петком предвече код Нинка могу наћи одређене особе, које ту је-ду, мезете, пијуцкају и разговарају.

Петак је пазарни дан, па се нађе јагње, прасе, некада и јаре, хурка или направи телећа глава у бурагу, што је специјалитет своје врсте, који заслужује посебан чланак. Печење се донесе у посебној пекући које израђују неки мајстори у ужичком округу, па претоп буде још врућ и умакање тазе хлеба представља неку врсту увертире за главно јело. Наравно да се пре јела пије нешто „за апетит“. Најчешће је то била ракија, такозвана десетка (шљивовица од десет гради или 25 степени). После се прешло на љуту ракију, шљивовицу „измодила“. Вињак, бренди, француски коњак и шкотски виски тешко су се пробијали у овом „абијенту“!

Најчешћи гости на овим вечеринкама били су: адвокати Радомир-Рада Лазић и Радисав Лукић Мраз. Један од чешћих гостију био је Миде Секулић, таксиста, који је овај посао обављао најдуже од свих досадашњих таксиста у Ваљеву. Он је био стручњак да месо исече на ситне четвртасте парчиће, исечене као по некој геометријској мери! Миле Голубовић-Леман, кум Нинков, је био најчешћи гост код Нинка, јер је он и довео правнике у овај сарачки дућан, будући да је првих година после ослобођења био судија-лаик Окружног суда у Ваљеву. Здравко Спасојевић, предатни трговац, а после ослобођења управник занатске задруге, није био редак гост код Нинка. Два ваљевска лекара нису били редовни гости, али су долазили кад год су могли. То су Дејан Орлић и Тика Михаиловић. Лекари су служили и као консултанти осталим муштеријама. Тако је једном приликом Мраз замолио Орлића да му одобри да поједе нешто од јагњетине, јер му је Орлић раније забранио да то чини. Доктор му је одобрио само печену јагњетину главу, али неслану! После је морао да му одобри и један шприцер, али само „тањи“.

И Драгиша Секулић, казанџија, поред осталих овоземаљских лепота, волео је и Нинкова „спремања“. Остали се неће љутити што нису изричито поменути, мада их је било доста.

Какво све вино није прошло кроз Нинкову радњу?! Набављао га је Нинко, али и Џамбас, (Милан Васић) из оближње авлије код „Малог Париза“ и Џамбасов син Реља, када је као „Елиндов“ шофер терао готову робу по Југославији и из целе земље добављао „сировине“! Било је ту вина из Жупе, Македоније, Коцељеве, па чак и из Далмације. Можда је било и фрушкогорских производа, али сигурно мање него овде побројаних.

Нинко је посебно прослављао сарачку славу светог Илију, али су тада долазиле Нинкове колеге прерађивачи коже. То је било посебно за причу.

Седељке код Нинка су престале Нинковом болешћу и смрћу пре неколико година. Сада се Нинков сарачки локал уређује за угоститељски објекат. Да ли ће он повратити сјај Нинковог уошћавања – остаје да видимо.

Борислав ВЉУЋ

Још о Шиљи

Са задовољством сам у прошлом броју „Тешњарског гласноше“ прочитао репортажу о Радомиру Милићевићу – Шиљи, кога сам добро познавао. Сетио сам се притом једног догађаја од пре добрих тридесетак година из кафане „Маргер“, која се налазила на месту садашње четвороспратне зграде у улици Драгојла Дудића бр. 20. Њу је дуго година водио познати ваљевски угоститељ Радисав Живановић Маргер.

У тој кафани налазио се билијар који је, чини ми се, радио од отварања па до фајронта. Не ретко по фајронту у кафани су остајали они чија је страст било играње карти у новац. У једно спарно летње вече и ја сам остао да кибицујем како играју мунте, и то у „дебеле“ паре, Радомир Милићевић – Шиља, Милорад Ракић – Цоле и још двојица мени непознатих људи. Негде пред сваниће бануше у кафану два милици-

онера и за тили час покупише сав новац са стола. Нико од нас није запазио да је Шиља, брзином муње, ставио неколико новчаница у свој џеп. Све су нас повели у милицију. Нисам ни приметио, а вероватно ни други, кад је Шиља бацио новац под мост преко којег смо прелазили. Но, то није промакло будном оку Цола Ракића.

Кад су нас увели у милицију иследник је одмах рекао милиционеру, да пусти мене пошто се нисам коцкао. Изашао сам посрћући од страха и кренуо кући. После сам сазнао да је Цоле молио иследника да га првог саслуша, јер мора у пет сати да вози аутобус за Београд. Овај је одмах саслушао Ракића и пустио га. Био сам стигао до „Централа“ када је Цоле пројуррио поред мене и отрчао према мосту код „касапа“.

Шиља је, право по изласку из СУП-а, отишао под мост и, приметивши да нема новца, упутио се према аутобуској станици. Видевши да Ракић не иде у пет за Београд, све му је било јасно. Сазнао је да Цоле тек у дванаест иде у Београд па се поново обрео на станици. Кад спази Ракића за воланом рече му, онако преко леђа:

– Цоле, јел’ јутрос дувао ветар?

Ракић се само насмејао, извадио новац и вратио га Шиљи. Изашао је из аутобуса и у станичном бифеу платио две „брзе“ туре за Шиљу и себе.

Слободан ЈЕРЕМИЋ

Тешњарске девојке из 1912.

Да се не заборави

Уз седми број „Тешњарског гласоноше“ – трећи овога септембра – неопходно је, чини се, забележити да је ову ваљевску новину, некако ових дана прошле године, покренула група некадашњих и тадашњих гимназијалаца, окупљених око ваљевског књижевника Славена Радовановића.

Издали су четири броја, гештетнер техником (компјутеризована верзија) захваљујући свесрдном ангажовању Југослава Кандића, Душана Малешевића и Миливоја Милинковића. Решење корица, веома успело, чију смо „главу“ и ми „скинули“, дело је младог ваљевског архитекте Дула Арсенића, прегоаца коме ништа није тешко и који с подједнаком одговорношћу ради и „велике“ и мале послове.

Писали су о Тешњару, али и збивањима ван Тешњара, у Ваљеву; о некадашњим временима, али и о потезима, „актуелне политике“ – културне посебно. Не ретко, оштро – критички. . .

Бивало је, као и у сваким новинама, и грешака. Неке су исправљане у наредном броју, неке ни тада нису уочене (касније се испоставило да „извори информација“ нису били на висини задатка).

Не мари. Сем Славена Радовановића и Светлане Јевтић-Петровић у Редакцији „Тешњарског гласоноше“ били су ученици Гимназије: Д. Миловановић, М. Јездич, Желка Голубовић, Александра Головић, Маријана Јанковић, Татијана Марин, Вујић-Станојевић, Сепи Роберт, Слађана Јосиповић, Душан Видаковић, Весна Јазаревић...

УСКОРО

Дрвно-индустријска радна
организација
СТЕВАН ФИЛИПОВИЋ

На старом месту – код Зелене
пијаце

У новом руху

О т в а р а

САЛОН НАМЕШТАЈА

у којем ћете наћи све што је
потребно да свој стан учините
лепшим.

Влада Гајдаров, песник

Штампао сам једном приликом, 1964. године, у „Напреду“, песму Владете М. Петровића – Гајдарова. Свега четири стиха. А коректору промакле неколике грешке. Дошао Влада у редакцију, каже: Ни краће песме, ни више грешака! А пропос, у прошлом наставку ових присећања, напишем да је Бора Вујић највећи зналац „тешњарске историје и праисторије“. А уредник, или коректор, исправи на „Историје и праисторије“, што никако није исто, што је нелогично – откуда Тешњару као таквом праисторија?!

Релативно дуго сам био уредник „Напреда“, још дуже сам познавао Владу Гајдарова. Занимљиво је да познанство није користио, није наваљивао, као други песници, да објављујемо његове песме. Можда због оних грешака у краткој песми. Или, опет можда, због једног ранијег догађаја. У последњем, децембарском броју, за 1953, односно у новогодишњем, дакле свечаном броју за нову 1954. годину, уредник „Напреда“, Богдан Ранковић, објавио је Петровићеву песму „Жену када волим“, четири строфе, шеснаест стихова. Два броја касније, појавила се пародија „Поезију када волим“ из пера Предрага Драже Тодоровића. Зуцкало се да је Влада песма објављена само као шлагворт за Дражину пародију.

Владина песма „Жену када волим“ почиње стихом:

„Тад’ правим јој хаљину од праскозорја,

и наставља се, грубо препричано, како јој песник ставља појас од дуге, за весеље песму птичјег хора, а орлове и звери као слуге; ту је круна од сунца за чело, звезде златне за косу, за љупке ноге њене јутро бело, за умивање мајску росу; појас јој заокочава месецом рујним, цвеће расипа куда гази, купа је на изворима бујним, док јој зријавци свирају на свакој стази; ту је и огртач од Андроменине магле, постеља од плавог неба где лежи, а све жене се пред њом сагињу, јер је цео свемир у њеној одежди...

А Тодоровић груне пародијом:

*„Поезију
кад волим
Тад’ молим
да нико ми не смета,
док ми мисао
кроз свемир шета –
јер ја сам поета!“*

и тако, у истом стилу, стотинак стихова, пародирања не само ове него, рекло би се, целокупне поезије Владете М. Петровића – Гајдарова. Тодоровић се, у свом стилу, служи Владиным речима, метафорама, песничким обртима, поређењима. Каже Тодоровић како песник вечно тражи своју музу, за њу даје летњу белу блузу; он се са боговима дружи, далеко од људи лепрша и кружи; нектар је, наравно, његово пиће, песме своје за Олимп пише, за њих

живи и дише; са Бахом пије пиво, пред Зевсом заклиње се криво, јер му песмом заводи Леду испод једне шљиве криве; у дивном божанском хладу грли Афродиту младу која мирише на помаду; Дијана је нашем песнику рекла тужно да не пише ружно; али га и упозорила: када на земљу дође лоше ће да прође... И тако даље, лоше ми је перо да русвај, урнебес Дражин дочара, све у изломљеном стиху, тада модерном, па је то пародија и на ту а не само на Владино поезију. Требало би ову, и друге Тодоровићеве пародије једном негде објавити, ту врцавост духа ваљевског, духа који, чини се, вене, споро али тим неумитније.

Да кажем: Предраг Дража Тодоровић ову пародију није потписао у „Напреду“. Није хтео? Није смео? Ко зна. Треба њега питати...

Питам се и питам: да ли за неупућене дати и неко објашњење? Кад оно, рецимо, Дража у својој пародији помиње „летњу белу блузу“, па „Афродиту младу“ која „мирише на помаду“. Мора се, дакле, навести и његов инспиративни податак: лети је Влада носио „летњу белу блузу“, био је Влада власник парфимеријске радње „Афродита“, у којој је, а шта би друго, продавао и помаду. Узгред, и о тој парфемској Афродити, помадама, водицама за улепшавање, кремовема за снашинска лица бела и другим робама сличне намене, власник и песник Влада, понекад звани „Помада“, имао је и сопствених стихова (јер је у стиховима и говорио) – за рекламу, који су његовом пародисти, шта би друго, служили за спрдњу...

Простор дат ми за причу о Тешњарцу Владети М. Петровићу – Гајдарову, песнику, нагло се топи. Има, наравно, још много тога да се о њему каже. Ја сам овде ловио нека своја сећања, увек бледа и не сигурна. Трудио сам се да се стриктно држим теме: „Влада Гајдаров, песник“. Тему ни приближно нисам исцрпео. Још кад се томе додају и друге теме, на почетку ових казивања о Влади само назначене, онда ми остаје да неком приликом, ко зна којом, и на њих се вратим – за потпун портрет једног необичног и надасве занимљивог житеља ваљевског кварта, одавно и адекватно названог Тешњар.

Зоран ЈОКСИМОВИЋ

ТЕШЊАРСКИ ГЛАСОЊОША

Заједничко издање Туристичког савеза Ваљево, Радио Ваљево и Ваљевске гимназије „Владимир Иљич Лењин“

Припрема
РЕДАКЦИЈА РАДИО ВАЉЕВА

Излази сваког септембра, у дане Тешњарских вечери

Цена 1000 динара

Уредници
Здравко РАНКОВИЋ
Бранко ВИЋЕНТИЈЕВИЋ

Штампа
Графичко-издавачка радна организација
„Милић Ракић“, Ваљево

